

НАПОМЕНЕ ПРИРЕЂИВАЧА

Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1940–1941. годину чине последњу, једанаесту књигу едиције Извори за историју међународних односа 1930–1940. Обухватају месечне извештаје од јануара 1940. до фебруара 1941. са изузетком извештаја за мај 1940. који недостаје. У коначне кумулативне извештаје укључено је 158 извештаја из 24 земље: Албаније – једанаест (јануар–фебруар, април, јун–септембар, новембар 1940 – фебруар 1941), Аргентине – један (април 1940), Белгије – три (јануар – март 1940), Бугарске – једанаест (јануар – април, јун – децембар 1940, фебруар 1941), Велике Британије – једанаест (јануар–април, јун–јул, септембар, новембар 1940 – фебруар 1941), Грчке – девет (јануар–април, јун, новембар 1940, јануар–фебруар 1941), Египта – седам (јануар–фебруар, април, јун, септембар – октобар 1940, фебруар 1941), Италије – дванаест (јануар–април, јун–јул, септембар 1940 – фебруар 1941), Мађарске тринаест (јануар 1940 – фебруар 1941), Немачке тринаест (јануар 1940 – фебруар 1941), Норвешке – четири (април, јул, септембар, новембар 1940), Палестине – један (јул 1940), Румуније – једанаест (јануар – март 1940, јун, август 1940 – фебруар 1941), Сједињених Америчких Држава – три (август 1940, јануар – фебруар 1941), Словачке – два (септембар 1940, фебруар 1941), Совјетског Савеза – девет (јануар, март–април, август – децембар 1940, фебруар 1941), Турске – (јануар–фебруар, децембар 1940, јануар 1941), Финске – један (август 1940), Француске – десет (јануар–април, јул, септембар – децембар 1940, фебруар 1941), Чешко-Моравског протектората – седам (март, август–октобар, децембар 1940 – фебруар 1941), Чилеа – један (октобар 1940), Швајцарске – девет (јануар–март, јул, септембар – новембар 1940, јануар – фебруар 1941), Шведске – седам (јануар–април, септембар – новембар 1940) и Шпаније – један (март 1940). На основу упоређивања политичких извештаја који се налазе у другим фондовима Архива Југославије утврђено је да су извештаји састављени на основу текстова извештаја посланика, генералних конзула и дописника Централног пресбирора. Поједини извештаји донети су у целини, док су неки

скраћивани или продуживани и на тај начин прилагођени кумулативним месечним извештајима.

Током 1940. и прва два месеца 1941. године, одлуком Министарског савета и министра иностраних послова дошло је до персоналних промена у посланствима Краљевине Југославије у Софији, Берну, Мадриду и Сантијагу и амбасадама КЈ у Букурешту и Анкари. Тако су из Софије – Бугарске извештавали Момчило Јуришић-Штурм и Владимир Милановић; Берна – Швајцарске: Владимир Милановић и Момчило Јуришић-Штурм, Сантијага – Чиле: отправници послова Војислав Мирковић и Ђуро Коломбатовић, Букурешта – Румуније: Јован Дучић и Александар Авакумовић, Мадрида – Шпаније: Александар Авакумовић и Јован Дучић. У случају Владимира Милановића и Момчила Јуришић-Штурма као и у случају Јована Дучића и Александра Авакумовића примећује се да су дипломатски представници КЈ само ротирали своја места.

Политичке извештаје, као и претходне 1939. године, и даље су достављали из Албаније/Тиране – Миливоје Милчић; Белгије/Брисела – Миодраг Лазаревић; Велике Британије/Лондона – Иван Субботић; Грчке/Атине – Александар Вукчевић; Египта/Каира – Бранко Аџемовић; Рима/Италије – Бошко Христић; Мађарске/Будимпеште – Светозар Рашић; Немачке/Берлина – Иво Андрић; Румуније/Букурешта – Јован Дучић; Турске/Анкаре – Илија Шуменковић; Словачке/Братиславе – Станоје Симић; Француске/Париза и Вишија – Божидар Пурић и Чешко-Моравског протектората/Прага – Радован Шуменковић.

Услед важности догађаја који су се дешавали током 1940. године и јануара и фебруара 1941. у кумулативне извештаје за поједине месеце укључени су извештаји из: Сједињених Америчких Држава, Палестине, Шведске, Норвешке, Финске, Аргентине и Чилеа. Извештаје из САД – Вашингтона слао је Константин Фотић; Палестине – Јерусалима, генерални конзул Иво де Ђули; Шведске – Стокхолма као и извештаје за Норвешку и Финску где је био акредитован, посланик Милорад Стражњицки; Аргентине – Буенос Ајреса, посланик Исидор Цанкар и Чилеа – Сантијаго отправници послова, секретар Војислав Мирковић и саветник Посланства Ђуро Коломбатовић произведен 3. јуна 1941. за посланика.

Спољнополитичка ситуација крајем 1939. и почетком 1940. налагала је Краљевини Југославији потребу успостављања редовних дипломатских односа са Совјетским Савезом. Током прве половине 1940. вођени су преговори између различитих делегација обеју земаља који су довели прво до успостављања трговинских веза између две државе маја 1940, а затим и до пуних дипломатских односа 30. јуна исте године. За првог посланика Краљевине Југославије у Совјетском Савезу – Москви именован је шеф Земљорадничке странке, сенатор и дипломата у пензији др Милан Гавриловић. Посланство КЈ у Москви започело је рад јула 1940, пошто је Милан Гаври-

ловић 11. јула исте године предао акредитивна писма. Совјетски Савез је такође отворио Посланство у Београду јула 1940, а за првог совјетског посланика у Београду именован је Виктор Сергејевич Плотников.

Немачка окупација Белгије у пролеће 1940. и нестанак Белгије као суверене државе довели су до прекида дипломатских односа између Краљевине Белгије и Краљевине Југославије. Посланик Лазаревић и особље Посланства били су приморани да напусте територију Белгије и врате се у земљу.

Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1940–1941. годину обухватају извештаје из 19 европских и 5 ваневропских држава. Као и ранијих година извештаји прате најважније токове европске политике, али услед ратних и политичких дешавања у делокруг извештаја све више улазе и ваневропски простори и то: Северне и Јужне Америке и Блиског истока, док се у мањој мери кроз вести из појединих европских и ваневропских држава покривају дешавања на Далеком истоку и у Аустралији. Извештаји прате ставове европских и светских влада, владине и делимично опозиционе штампе, међународне односе између сукобљених и неутралних држава, борбу зараћених блокова да привуку поједине земље које и даље стоје ван сукоба, унутрашњу политичку борбу разних група, организација и странака, развој трговинских и привредних односа у ратним околностима, мање сукобе попут Руско-финског рата, Грчко-италијанског рата, поморски рат на Атлантику и Средоземљу, капитулацију Белгије, Холандије, Француске, Данске и Норвешке, успостављање марионетских влада и уопште целокупну ситуацију у „првој целовитој“ ратној години.

Извештаји МИП-а КЈ за 1940–1941. годину налазе се у фондovima Архива Југославије: *Министарство иностраних послова Краљевине Југославије* – Политичко одељење (АЈ-334, ПО), *Посланство Краљевине Југославије у Турској – Анкара* (АЈ-370), *Посланство Краљевине Југославије у Шведској – Стокхолм* (АЈ-382) и *Посланство Краљевине Југославије у Чилеу – Сантијаго* (АЈ-389).

Структуру *Извештаја Министарства иностраних послова КЈ за 1940–1941. годину* чине: Предговор проф. др Мире Радојевић, Напомене приређивача Драгана Теодосића, основни текст архивске грађе (који је у низу хронолошки) са напоменама, индекси личних имена и географских назива, попис коришћених архивских фондова и збирки, попис литературе, интернет издања и садржај.

Приликом приређивања и рада на научном апарату за једанаесту књигу едиције истражена је архивска грађа фондова и збирки Архива Југославије, консултована су најновија историографска издања, дигитализована издања дневних листова *Политика*, *Време* и *The Milwaukee Journal*. Истраживачки резултати приређивача сажети су у 433 напомене. Напомене су информативног карактера и пружају разноврсна обавештења неопходна како би се боље разумео основни текст и садрже: приказ међународних политич-

ких и ратних догађаја, коментаре стране штампе, објашњење појединих појмова и израза и биографије водећих политичких личности: председника република, крунисаних глава, премијера, министара иностраних послова и других ресора, посланика КЈ и других значајних личности које су својим деловањем обележили 1940. и прва два месеца 1941, а чија се имена помињу у основном тексту. Индекси личних имена и географских назива служе да олакшају коришћење текста и обухватају сва имена и географске називе која се појављују у основном тексту и научно-информативном апарату, а дата су како се користе у српском језику и изворно.

Језик и писмо архивске грађе нису мењани. Лекторске интервенције су биле минималне (одвојено или спојено писање речи, употреба малих и великих слова у појединим случајевима), да би се сачувао стил писања и језик времена у коме су извештаји настали. Нечитак или изостављен текст обележен је угластим заградама приређивача. Анализом текста приређивач је утврдио да је у оригиналном тексту кумулативног извештаја за месец децембар 1940. приликом прекуцавања извештаја у Министарству иностраних послова КЈ дошло до грешке, односно до мешања текстова извештаја за Совјетски Савез и Чешко-Моравски протекторат. Ради лакшег праћења текста, извршено је спајање одређених делова, што је означено и напоменом у тексту извештаја.

Зборник докумената *Извештаји МИП-а Краљевине Југославије за 1940–1941. годину* као и претходних десет књига едиције читаоци могу читати редом, по месецима, или у зависности од интересовања по земљама, како би добили свеобухватну слику одређене државе током 1940. и прва два месеца 1941. године.

Београд, децембар 2015.

Драган Теодосић